כ"ד טבת

יב. ע"פ האמור לעיל (סעיף ח־ט) אין דעם דיוק פון „פעולתו אשר עבד בה" — אז דער רצון (עצמי) אין מצות איז פארבונדן (ניט אזוי מיט כוונת המצות, נאר) מיט מעשה המצות — קען מען אויך זאגן א רמז אינעם ענין ההילולא פון אלטן רבי'ן (כ"ד טבת) [וואס איז חל (ברוב השנים) אין דער וואך פון פ' וארא] — פון דער הפ־טורה:

צווישן די אגרות קודש וואס זיינען אריינגעשטעלט געווארן ע"י „הרבנים שי' בני הגאון המחבר ז"ל נ"ע"[67] אין ספר התניא, איז דא אן אגרת תנחומין[68] (מיט א ביאור אויף דער אגרת) וואס דער אלטער רבי האט געשריבן נאך דער פטירה פון ר' מענדעלע הארא־דאקער — וואס ער איז געווען (ניט נאר א צדיק[69], נאר) א נשיא[70].

אין דער אגרת (וביאורה) רעדט זיך אז אויך לאחרי פטירת הצדיק ווערט נמשך צו תלמידיו כו' א הארה פון „מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו"[71]. געפינט מען אין דעם א דבר פלא, אז אין דער אגרת[72] באנוצט זיך דער אלטער רבי מיטן לשון פון הײנטי־קער הפטורה[73] — „(שבק חיי רוחו) פעולתו אשר עבד בה".

בכלל, אז מען לייענט בשטחיות די אגרת (ובפרט — קודם קריאת הביאור) קען מען מיינען אז דער אלטער רבי האט זיך דא באנוצט מיט לשונות פון פסוקים, לשון נופל על לשון וכו' ליופי המליצה — (ווי ס'איז געווען רגיל בפרט בימים ההם), ע"ד ווי מפרשי התנ"ך זאגן בנוגע לריבוי כתובים בתנ"ך. לערנענדיק אבער דעם ביאור האגרת (וואס דער אלטער רבי בעצמו האט געשריבן) זעט מען ווי יעדער לשון איז מדויק און האט אין זיך א גאנצן ענין.

איז תמוה (כנ"ל): פארוואס נוצט דער אלטער רבי דוקא דעם לשון, וואס שטייט גאר ביי נבוכדראצר מלך בבל?

די תמי' אין דעם איז נאך שטארקער: אין דעם „ביאור" ווערט טאקע ניט דער־מאנט דער לשון „פעולתו אשר עבד בה", ואדרבה — דארט[74] איז ער מדגיש (אז מ'איז מקבל פון צדיק) „ע"י דבוריו ומחשבותיו" — ניט „פעולתו" (מעשה)?

---

67) ל' ההסכמה לתניא.

68) אגה"ק סכ"ז. נדפסה (עם השלמה) ב„אגרות־קודש" (קה"ת תש"מ) סי' יא (ע' כה).

69) כמו האגרת סי' כח שהיא על פטירת בן הרה"צ רלוי"צ מבארדיטשוב. ולהעיר שגם שם כותב (בנוגע ל„חסד ה'") פועל ישועות.

70) ראה בית רבי ח"א ספ"ד ואילך. וראה לקו"ד ח"א ל, א. ח"ב רעו, א ואילך. ועוד.

71) ל' אדה"ז שם בביאור (קמז, סע"א).

72) קמו, א.

73) להעיר ג"כ שלשונו שם „בראותו ילדיו מעשה ידיו בקרבו יקדישו שמו" הוא (ע"פ) ל' ההפטורה דפ' שמות (ישעי' כט, כג) — כמנהג האשכנזים, וכ"ה מנהג חב"ד — והרי ההסתלקות היתה „במוש"ק דשמות" (ל' הצ"צ — נדפס במענה לשון (ווילנא, תער"ב. קה"ת תש"י. תשכ"ז. ועוד) בתחלתו. פסקי דינים תמב, א). וראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 33 ואילך, השייכות דכ"ד טבת לפ' שמות.

74) קמו, ב. ועד"ז להלן (קמז, א) „מחשבותיו ודיבוריו".

וע״פ הנ״ל — אז „פעולתו גו׳״ איז מרמז אויפן עילוי פון מעשה (אין צד הקדושה) — יש לומר, אז דערפאר ברענגט ער בהאגרת דעם לשון, ווייל דאס איז אן ענין עיקרי אין עבודת הצדיק, כדלקמן.

יג. ובהקדים א שינוי עיקרי צווישן דער אגרת מיטן ביאור:

אין דער אגרת איז דער עיקר הדגשה אויף דעם אויפטו פון צדיק — אז „שבק חיים לכל חי״, ער איז ממשיך „חיים״ (אויך לאחרי הפטירה) בעבודת ה׳ „בכל אחד ואחד כפי בחי׳ התקשרותו״, און אויך „במילי דעלמא . . דצדיקייא מגינין על עלמא״.

אין דעם „ביאור״ איז דער עיקר הדגשה אויף קבלת תלמידיו — ווי אויך לאחרי פטירת רבם זיינען זיי מקבל פון עבודת הצדיק (ואדרבה — ניט נאר א זיו, נאר „מבחי׳ רוח רבם העצמיות״).

ועפ״ז י״ל בדרך אפשר דעם חילוק הנ״ל צווישן דער אגרת מיטן ביאור:

„פעולה״ ווייזט אז דער כח הפועל וואס אין דער פעולה איז שוין געווארן נפרד פון דעם אדם הפועל (וי״ל שזהו נפרד עוד יותר מ„מעשה״), און דערפאר איז רעכט אז מ׳זאל לגמרי ניט דערקענען אין דער פעולה ווער האט עס געטאן.

און דעריבער: בשעת עס רעדט זיך בעיקר וועגן קבלת התלמידים — שטייט דער לשון „דיבוריו ומחשבותיו״ (וואס אין זיי זיינען מאיר בגילוי די מדות הצדיק — אהבה יראה ואמונה).

משא״כ ווען מ׳וויל ארויסברענגען די גרויסקייט פון דעם צדיק און זיין אויפטו — איז דער עיקר עילוי אין „פעולתו אשר עבד בה״. ווייל די עצמיות פון צדיק[75] גיט זיך ארויס (ניט אזוי אין די ענינים והשפעות אין וועלכע עס איז ניכר מעלת עבודתו, נאר) דוקא אין זיינע פעולות[76] (שמחוץ[77] הימנו[78])

(ע״ד ווי גערעדט פריער בנוגע צו מצות, אז דער רצון עצמי פון מצות דריקט זיך אויס בעיקר אין מעשה המצות).

יד. און דאס איז אויך וואס מ׳געפינט ביי רבותינו נשיאינו, אנהויבנדיק פון דעם בעש״ט, אז זייער ערשטע התעסקות לטובת הזולת איז געווען — צו טאן א טובה אן אידן בגשמיות[79]

— ווי דערציילט בכמה שיחות ורשימות פון רבי׳ן דעם שווער[80] ווי דער בעש״ט וחביריו (הצדיקים הנסתרים) פלעגן ארומפארן צווישן אידן און געזוכט ווי צו ארויסהעלפן זיי בגשמיות, און ערשט דערנאך האבן זיי זיך פארנומען מיט העלפן זיי ברוחניות —

וואס אין השפעת טובה גשמית איז ניט אזוי קענטיק אז זי איז פארבונדן מיט א צדיק (ומעלת עבודתו) — די

---

75) שדומין לבוראם (רות רבה פ״ד, ג. ועוד).

76) להעיר מפתגם אדמו״ר מהורש״ב נ״ע (ספר השיחות ה׳ש״ת ע׳ 31): א חסיד באדארף זיין א איבערגעגעבענער צו די פעולות פון רבי׳ן (נת׳ בשיחת ש״פ וישב תשכ״א). ולהעיר גם מלקו״ש שם (ע׳ 36 ואילך).

77) ראה קונטרס ענינה של תורת החסידות (סעיף כ) — בביאור הפנימי בזה שד׳ אמות של אדם קונות לו בכ״מ (ב״מ י, א), ע״ש.

78) להעיר שגם בתלמיד ומצד התלמיד — שלימות העילוי היא „אשר יצק מים״, שימוש (מ״ב ג, יא. ברכות ז, ב).

79) ראה לקו״ש ח״א ע׳ 261.

80) ראה „התמים״ ח״ב ע׳ מד [138]. ועוד.

זעלבע טובה וואָלט געקענט טאָן אַן אַנדערער, לכאורה, וואָס איז ניט בדרגת צדיק — און דוקא די עבודה איז געווען די התחלה פון זייער התעסקות עם בנ"י. ווייל דוקא אין דעם גיט זיך אַרויס זייער עצמיות[81].

(משיחת ש"פ וארא תשל"ב)

81) להעיר ג"כ ממה שכתב אדה"ז קרוב להסתלקותו (אגה"ק ס"כ (איהו וחיוהי), נפש השפלה) — אריכות במעלת העשי' וגשמית (ראה בארוכה לקו"ש חט"ז שיחה לכ"ד טבת).

בא

א. אויפן פסוק[1] „כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים", ברענגט רש"י צוויי פירושים אין „כחצות הלילה":

א) „פשוטו לישבו על אופניו" איז, אַז דער טייטש פון „כחצות הלילה" איז „כהחלק הלילה" — ווען די נאַכט צעטיילט זיך, וואָס לויט דעם פירוש איז „אין חצות שם דבר של חצי" — האַלבע נאַכט, נאָר ס'איז אַ פּעולה[2] (און רש"י ברענגט דערויף כמה דוגמאות).

ב) „ורבותינו דרשו[3] כמו כבחצות[4] הלילה, ואמרו שאמר משה כחצות דמשמע סמוך לו . . שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא": „חצות" איז דאָ דער „שם דבר של חצי" — האַלבע נאַכט, און דאָס וואָס משה האָט געזאָגט „כחצות" — „סמוך לו", און ניט „בחצות" (בדיוק) — איז ווייל ער האָט חושש געווען „שמא יטעו כו' ויאמרו משה בדאי הוא". און דערנאָך איז רש"י מסיים (לויט כמה גירסאות[5]) „אבל הקב"ה יודע עתיו ורגעיו אמר בחצות".

לערנט דער מזרחי (און נאָך מפרשים), אַז די שוועריקייט אין פסוק, וואָס רש"י קומט פאַרענטפערן מיט די צוויי פירושים, איז — ע"ד ווי די קשיא אין גמרא[6] — „מי איכא ספיקא קמי' שמיא":

אויב מען זאָל זאָגן אַז „חצות" איז „שם דבר של חצי", דאַרף אויסקומען אַז דער כ"ף פון „כחצות" איז אַ „כ"ף השיעור" [ווי די דוגמאות וועלכע ער ברענגט: כעשרת הימים[7], כאיפה שעורים[8]], דאָס הייסט, אומגעפער, בערך, אַרום דער צייט פון חצות. הייסט עס דאָך, אַז „הדבר מסופק"[9] (מען ווייס ניט דעם גענויעם זמן ווען דאָס וועט פאַרקומען) — און אַזוי קען מען דאָך ניט זאָגן כלפי מעלה[10].

אויף דעם ברענגט רש"י צוויי פירושים: א) „כחצות הלילה" מיינט „כהחלק הלילה" [וואָס ביי אַ פּעולה באַדייט דער „כ"ף" — „כאשר": „כחצות הלילה" — „כאשר יחלק הלילה"[11], פונקט אין האַלבער נאַכט], קומט אויס, אַז ס'איז אין דעם ניט געווען קיין ספק. ב) „כחצות" מיינט טאַקע „כמו כבחצות הלילה . . דמשמע סמוך לו", און משה האָט אַזוי געזאָגט „שמא יטעו כו'", אָבער דער אויבערשטער האָט טאַקע געזאָגט „בחצות" — דעם גענויעם זמן.

---

1) פרשתנו יא, ד.

2) ראה ראב"ע וגו"א כאן (באר הגולה באר השלישי סמוך לסופו). רא"ם, דקדוקי רש"י (ועוד) כאן.

3) ברכות ג, ב ואילך.

4) כ"ה בדפוסים שלפנינו, אבל בדפוס ראשון ושני ובכמה כת"י רש"י שתח"י — „בחצי", והוא לשון הכתוב לקמן יב, כט (וראה לקמן סעיף ב).

5) כ"ה בדפוס שני ועוד (אבל בדפוס ראשון ובכמה כת"י רש"י שתח"י ליתא). וראה ברכות ותוד"ה ואתא שם. — הל' „יודע עתיו ורגעיו" נמצא בפסיקתא דר"כ פ' ויהי בחצי הלילה. וראה גם מכילתא על הפסוק ויהי בחצי הלילה. פס"ר פ' ויהי בחצי הלילה. ילק"ש פרשתנו רמז קפו. ועוד. וראה לקמן הערה 52.

6) ברכות שם.

7) שמואל א כה, לח.

8) רות ב, יז.

9) לשון הרא"ם כאן.

10) ועד"ז אין לומר ע"ד הפשט שהכ"ף הוא כ' הדמיון (כדעת רב אשי בברכות שם), כמ"ש הרא"ם שם.

11) ראה גם רשב"ם כאן.